

Taloulosaaminen ja digitaidot pitää saada vahvemmin esiin koulujen opetus- suunnitelmiin

PISA-TUTKIMUKSEN taloulosaamisen vertailussa suomalaisten nuorten osaamisen vaihtelu oli 20 osallistujamaan joukossa kaikkein suurinta. Samasta koulusta löytyvät taloulosaamiseltaan heikoimmat kuin myös huipputaitajat¹.

Havainto on merkittävä, sillä rahahuolet heikentävät nuorten aikuisten hyvinvointia vuosiksi, kun taas hyvät taloustaidot suojaavat mielenterveyttä². Opettajat ja nuoret itse suhtautuvat koulun antamiin taloulosaamisen valmiuksiin varsin kriittisesti.

Vain

29%

opettajista ja

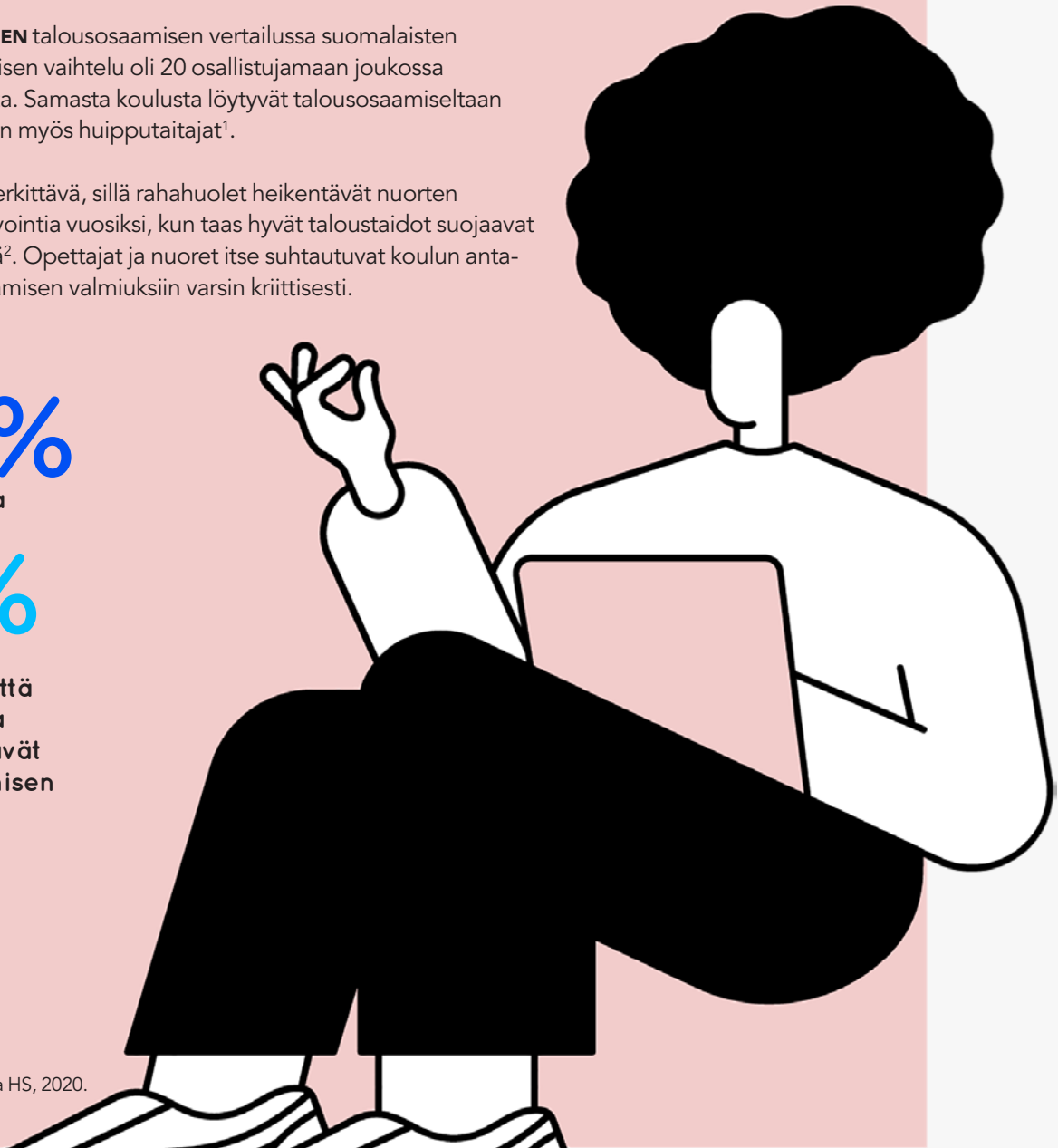
21%

nuorista on sitä mieltä, että koulu tarjoaa nuorille riittävät taloulosaamisen valmiudet³.

¹ OECD, 2020

² Ranta ym., 2019 ja HS, 2020.

³ TAT, 2019 ja 2018

Taloulosaaminen on luku- ja kirjoitustaitoon verrattava taito, jota ilman elämässä ei pärjää. Samoin kuluttamisen ja palvelujen digitalisoituessa oman talouden ja ylipäätään koko elämän hallinta edellyttävät kansalaisilta taloulosaamisen lisäksi myös uudenlaisia digi- ja medialukutaitoja.

Tässä julkaisussa esitellään useita eritasoisia toimia, joiden avulla nuorten taloustaitoja voidaan kehittää digitalisoituvassa kulutusyhteiskunnassa. Julkaisu on tarkoitettu henkilöille, jotka osallistuvat koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmien kehittämiseen, toimeenpanoon tai arviointiin. Julkaisu on tarkoitettu myös Suomen Pankin koordinoiman kansallisen taloulosaamisen edistämisen strategiatyön laadintaan osallistuvien tahojen käyttöön.

Koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmat ovat kasvatus- ja opetustyön perusta. Lasten ja nuorten talous- ja digitaalisten taitojen edistämiseksi opetussuunnitelmat ovat tärkein elementti.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet uudistettiin 2014 ja lukio-opetuksen 2015. Ammatillisten perustutkintojen perusteet uudistuivat 2018. Uudistuksilla pyritään

Huono-osaisia nuoria ei suojele nyt kukaan, kun taas monia hyväosaisia nuoria yritetään suojella kaikilta pettymyksiltä.”

– Sosiologian professori
Terhi-Anna Wilska (IS 16.10.2020)

varmistamaan, että suomalaisten lasten ja nuorten osaaminen ja taidot pysyvät tulevaisuudessakin hyvällä tasolla sekä kansallisesti että kansainvälisesti tarkasteltuna.

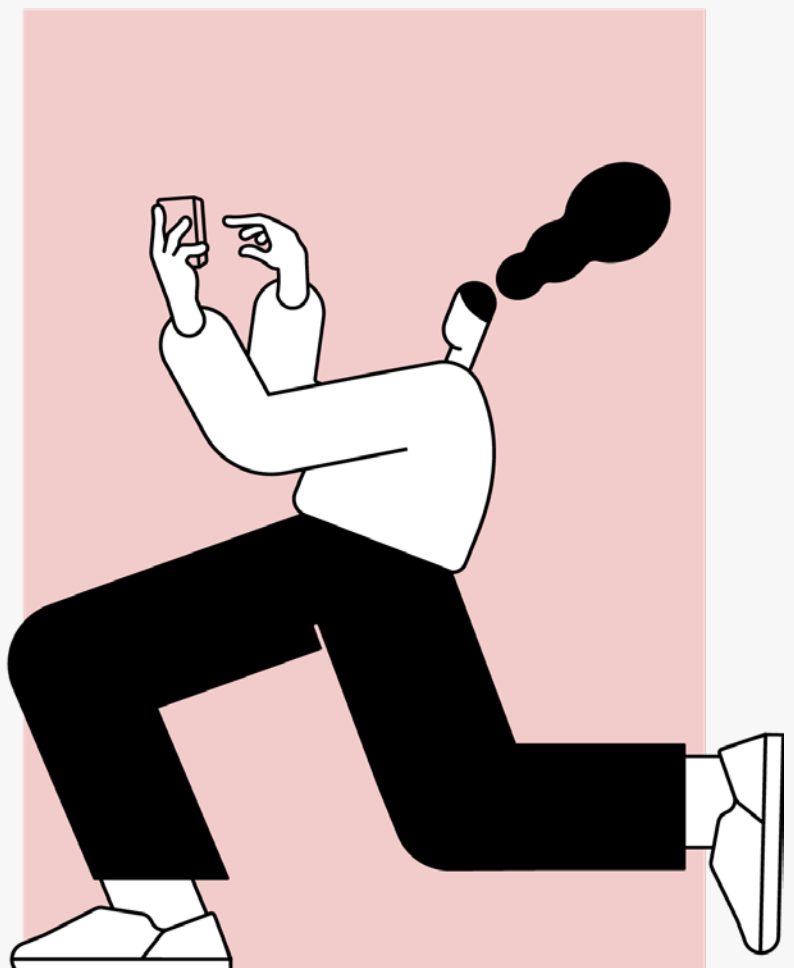
Suomessa kansalaisten ylivelkaantuminen ja maksuhäiriöt ovat nousseet yhteiseksi huolenaiheeksi. Suomen Pankki, oikeusministeriö ja muut keskeiset viranomaiset ovatkin sopineet, että Suomen Pankki alkaa hoitamaan kotitalouksien taloulosaamiseen liittyvän toiminnan koordinoitua Suomessa. Tässä roolissa Suomen Pankki laatii toiminnalle ehdotuksen taloulosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi.⁴

Vaikka koulujen ja oppilaitosten tarjoama taloustiedon opetus on rajattu Suomen

Suomessa
28 %
nuorista eli
köyhyys- ja
syrjäytymis-
riskissä vuonna
2016.

Riski velkaantumiseen on suurempi nuorilla, pienituloisilla ja vähemmän koulutetuilla.

⁴ Suomen Pankki

Pankin koordinoiman talousosaamishankkeen ulkopuolelle, koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmat on syytä liittää kansalliseen talousosaamisen strategiaan keinoina lisätä kaikkien nuorten talousosaamista ja vähentää eriarvoistumista.

Ongelmat periytyvät

Taloustaitojen omaksuminen alkaa varhaislapsuudesta ja jatkuu aikuisuuteen. Se on kodin ja koulun yhteinen asia, jossa koulun tehtävä on varmistaa, että jokainen nuori saa talouden perustaidot ⁴.

Opettajien talousosaaminen 2019 -tutkimuksessa kysymykseen: Kenen on pääasiallinen vastuu opettaa talousosaamista, opettajien näkemykset hajaantuvat. 68 % luokanopettajista vastaa, että kodin, kun taas kotitalousopettajista tätä mieltä on enää 22 %. He jakaisivat ensisijaisen vastuun koulussa eri aineiden opettajien kesken. Huoli nuorten talousosaamisesta kasvaa opetustason myötä. Huolestuneimpia (73 %) ovat ammattillisten oppilaitosten opettajat ⁵.

Suomessa 28 % nuorista eli köyhyys- ja syrjäytymisriskissä vuonna 2016 ⁶. Tutkimusten mukaan riski velkaantumiseen on suurempi nuorilla, pienituloisilla ja vähemmän koulutetuilla ⁷. Pienituloisten vanhempien perheestä tulevilla nuorilla on myös selkeästi harvemmin tulevaisuuden unelmia kuin nuo-

rilla, joiden vanhemmat ovat keski- tai suurtuloisia ⁸.

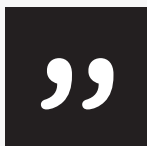
Kaikilla vanhemmilla ei ole tietoja, taitoa ja tai mahdollisuuksia tukea lastensa talouskasvatusta. Siksi kouluilla ja oppilaitoksilla on tärkeä rooli talouskasvatuksessa ja taloudellisen lukutaidon kehittymisen mahdollistamisessa ⁹. PISA-tutkimus osoitti myös, että koululaiset olivat saaneet tietoa raha-asioista eniten vanhemmiltaan. Kuitenkin Suomessa vanhempien osallistuminen lastensa talousasioihin oli muita OECD-maita vähäisempää. ¹⁰ Sen sijaan Suomessa koko tutkimuksen suurin osuus oppilaista (71 %), oli saanut tietoa raha-asioista myös opettajiltaan.

On tärkeää varmistaa, että nuorilla on taustoistaan riippumatta riittävä talousosaaminen, joka mahdollistaa oman elämän hallinnan. Jokaiselle nuorelle toivoisi myös rohkeutta unelmoida omasta tulevaisuudestaan.

Rahahuolet heikentävät hyvinvointia

Lapsuuden perheen toimeentulovaikeuksien tiedetään lisäävän nuorten masennusriskiä myöhemmällä iällä. Tutkijat (Ranta ym., 2019 ja HS, 2020) selvittivät nuorten aikuisten kokemuksia taloudellisista vaikeuksista ja niiden yhteyksistä sosiaaliin suhteisiin, masentuneisuuteen ja siihen, miten tyytyväisiä he ovat elämänsä. Yli viiden sadan ihmisen ryhmää tutkit-

Suomessa
71%
oppilaista
oli saanut tietoa
raha-asioista
myös opettajiltaan.

”Osalla nuorista aikuisista oli huomattavasti ongelmia tulla taloudellisesti toimeen. Yhdistettynä yleiseen taloudelliseen ja työelämän epävarmuuteen taloudelliset vaikeudet ovat kyllä nykypäivänä merkittäviä tekijöitä nuorten aikuisten hyvinvoinnille.”

– Mette Ranta, HS 9.1.2020

⁴ Mun elämä, 2019

⁵ TAT, 2019

⁶ Tilastokeskus, 2018

⁷ Piha, 2018

⁸ Danske Bank, 2017

⁹ Mun talous, 2020

¹⁰ Laine ym. 2020

tiin kolmessa vaiheessa 23-, 25- ja 28-vuotiaina. Tutkijat osoittivat, että myös nuoren aikuisen itsenäistymisvaiheen taloushuolet koettelevat mielenterveyttä.¹¹

Tutkimuksessa ilmeni, että

- jos koehenkilöllä oli taloudellisia vaikeuksia 23–25-vuotiaana, hänellä oli 28-vuotiaana todennäköisemmin masennusoireita. Myös hänen tyytyväisyytensä elämäänsä oli heikompi.
- mielenterveys ja tyytyväisyys rakoili kuitenkin vain niillä, joilta puuttui taloudellista kyvykkyyttä.¹¹

Taloustaitojen opettaminen korkeintaan välttävää

Lapsiin kohdistuu yhä varhaisemmin mainontaa ja markkinointia. Myös lasten asenteet rahaan ja talouteen syntyvät varhain. Lapsi omaksuu seitsemään ikävuoteen mennessä, miten rahasta puhutaan¹².

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa on määritelty seitsemän kaikki oppiaineet ja vuosiluokat läpäisevää laaja-alaisen osaamisen aluetta. Talusosaamisen kehittämisen paikkoja on erityisesti itsensä huolehtimisen ja arjen taidoissa, työelämätaidoissa ja yrittäjyydessä sekä monilukutaidoissa.

Alla oleva taulukko kertoo, että koulut ja oppilaitokset osaavat opettaa kielitaitoa, yhteistyökykyä, oma-aloitteisuutta ja vuorovaikutustaitoja, mutta ei taloustaitoja, epävarmuuden sietämistä eikä riskinottoa. Oman elämänhallinnan näkökulmasta nämä ovat avaintaitoja 2020-luvulla.

7

Lapsi omaksuu seitsemään ikävuoteen mennessä, miten rahasta puhutaan.

Opettajat ja nuoret ovat taloustaitojen opettamisesta samaa mieltä. 94 % opettajista ja 90 % nuorista pitää taloustaitojen opettamista tärkeänä, mutta vain 29 % opettajista ja 21 % nuorista pitää oman koulun antamia talusosaamisen valmiuksia riittävinä¹³.

¹¹ Ranta ym., 2019 ja HS, 2020.
¹² Whitebread, & Bingham, 2013
¹³ TAT 2018, 2019.

Miten koulu / oppilaitos mielestäsi opettaa seuraavia taitoja?

n=749 opettajat

	YLÄKOULU		AMMATILLINEN		LUKIO	
	Oppilaat	Opettajat	Opiskelijat	Opettajat	Opiskelijat	Opettajat
Kielitaito	87	98	67	75	91	94
Yhteistyökyky	85	91	85	80	88	85
Muiden auttaminen	78	80	81	63	70	71
Oma-aloitteisuus	75	75	78	76	73	73
Vuorovaikutustaidot	74	89	79	77	83	85
Ongelmanratkaisutaidot	71	80	72	71	75	84
Ymmärrys yhteiskunnan toiminnasta	68	81	63	61	76	80
Luova ajattelu	67	66	71	48	61	65
Mukautusmiskyky	62	62	67	51	64	55
Taloustaidot	61	59	57	45	41	67
Epävarmuuden sietäminen	48	44	56	45	45	47
Riskinotto	46	22	53	21	33	27

Koulujen sisällä yhteistyössä eri oppiainneiden välillä on parantamisen varaa, todetaan Talousosaamisen edistämistoiminta Suomessa -kartoituksessa¹⁴. Paremman yhteistyön avulla myös ulkopuolisten toimijoiden tarjoama opetus ja materiaalit tulisivat paremmin hyödynnettäväksi.

Saman käsityksen saa myös Opettajien talousosaaminen 2019 -tutkimuksesta¹⁵. 60 % opettajista on sitä mieltä, että taloustiedon opettaminen vaatii opettajien välistä yhteistyötä. 11 % opettajista on yhteistyön tarpeesta melko tai täysin eri mieltä. Oma koulu tai oppilaitos tekee yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Tästä samaa mieltä on 41 %, eri mieltä 21 % ja 16 % ei osaa sanoa. PISA-tutkimus osoitti, että koulussa annettavalla taloustietojen opetuksella on Suomessa erityisen vahva yhteys oppilaiden talousosaamiseen.¹⁶

Seuraavien toimenpiteiden avulla voidaan vahvistaa nuorten talousosaamista koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmissa. Tavoite ei pelkästään ole nuorten talous- ja digitaitojen kehittäminen. Tavoite on myös nuorten elämänhallinnan vahvistaminen ja hyvinvoinnin edistäminen.

¹⁴ Raijas, 2020

¹⁵ TAT, 2019

¹⁶ Laine ym. 2020

Opettajista
60%
on sitä mieltä, että
taloustiedon opettaminen
vaatii opettajien välistä
yhteistyötä.

Samassa myrskyssä, eri kulkupelein

Miten saamme ehkäistä eriarvoisuutta samalla, kun rakennamme ekologisesti kestävästä yhteiskuntaa? Tämä on Sitran Megatrendien 2020 avainkysymys¹⁷. Vaurastuminen keskittyy, työn rakenteet muuttuvat ja jatkuva oppiminen korostuu. Miten varmistamme reilun vaurauden jaon ja toimeentulon kaikille, ja miten ehkäisemme teknologian tuomaa eriarvoistumista?

Keväällä 2020 toteutetun koronan vaikutuksia selvittäneen tutkimuksen mukaan nuorten asema on huolestuttava¹⁸. Nuorten toimeentulo, työllisyys, opinnot, uranäkymät ja henkinen hyvinvointi ovat kaikki heikentyneet enemmän kuin muilla ikäryhmillä.

Tutkimuksessa näkyy vastaajien välillä jo selkeä taloudellinen, sosiaalinen ja demografinen eriarvoisuus, joka varmasti tulee kasvamaan talouskriisiin syventyessä. Kuluttajina ja taloudellisina toimijoina me emme ole kriisissä samassa veneessä, ainoastaan

samassa myrskyssä hyvin erilaisin kulkupeleihin varustettuina.

Nuorten talous- ja kulutustaitojen parantaminen yhä digitalisoituvammassa maailmassa on kodin, koulun, yritysten ja yhteiskunnan yhteinen tehtävä. Koulun tehtävä on varmistaa, että jokainen nuori saa riittävät perustaidot. Yritysten ja yhteiskunnan rooli on tukea kouluja tässä tehtävässä.

DigiConsumers?

DigiConsumers-tutkimushankkeessa kehitetään uudenlaisia ratkaisuja ja välineitä 13–25-vuotiaiden nuorten talous- ja kulutustaitojen parantamiseksi erityisesti digitaalisissa kulutusympäristöissä. Tavoitteena on ehkäistä nuorten taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia, sekä rakentaa sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästä kulutusyhteiskuntaa. Yksi DigiConsumersin päätavoitteista on vahvistaa koulun, kodin, yritysten ja yhteiskunnan toimintaa nuorten taloustaitojen edistämiseksi.

¹⁷ Sitra 2020

¹⁸ Wilska ym., 2020 ja Ranta ym., painossa

Julkaisun kirjoittaja KTM Eija Seppänen on DigiConsumers-tutkimushankkeen viestintäkoordinaattori.

Sosiologian professori Terhi-Anna Wilska on DigiConsumers-tutkimushankkeen johtaja.

Tutkijatohtori Mette Ranta on tutkijana DigiConsumers-tutkimushankkeen työpaketissa "Digitaalisten taitojen oppiminen".

